

یادداشت ریاست کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تأمین منابع

سلام بر خوانندگان گرامی

با تبریک ماه مبارک رمضان و ایام لیالی پر برکت آن، در آستانه نوروز باستانی سالی مملو از صلح شادی و سلامتی برای همه جهانیان، بخصوص هموطنان ایرانی آرزومندم.

در شماره حاضر قصد دارم در خصوص کتابخانه های آینده به اختصار مطلبی را بیان کنم. ان شا الله توجه بیشتر مخاطبان به این امر مهم را جلب نماید.

ظهور فناوری اطلاعات و توسعه فناوریهای همگرا؛ مفهوم دهکده جهانی را بیشتر متجلی کرده است. همکاریهای فناورانه بین شرق و غرب دنیا و توسعه محصول نوآیند و فروش در بازاری مشترک، دستاورد این دهکده است. لذا آینده پژوهی و رصد روندها و کلان روندهای در تمام حوزه ها مخصوصا با تاکید بر فناوری از اهمیت ویژه ای برخوردار است. کتابخانه های آینده شاهد تغییرات در فناوری، تغییر نیازهای کاربران، تحولات در مدیریت دانش و اطلاعات، و تغییرات در ساختار و عملکرد کتابخانه ها خواهند بود. دیجیتال سازی منابع، تغییر در الگوی مصرف اطلاعات به سمت دسترسی سریع و آسان باعث تغییرات در ساختار و عملکرد کتابخانه ها خواهد شد و کتابخانه ها به سمت فضاهای چندمنظوره و تعاملی پیش خواهند رفت، استفاده از دستیار دیجیتالی به بخشی از کلاسهای درس مبدل خواهد شد لذا کتابخانه ها به عنوان مراکز یادگیری و تبادل دانش عمل خواهند کرد و نقش مهمی در حمایت از آموزش و پژوهش ایفا خواهند کرد.

در چنین شرایطی مدرک دانشگاهی در تقابل با مهارت کافی، بوده و دانش آموختگان با مهارت، پیشتاز بازار کار خواهند بود و مدرک گرایان جایگاهی نخواهند داشت. لذا آموزش اثربخش و تقاضا محور، جزئی از زندگی شغلی کارکنان و حتی کتابداران خواهد بود.

در شماره جاری همکاران گرامی با هوش مصنوعی به عنوان یک فناوری و تاثیر آن بر کتابخانه های دانشگاهی آشنا خواهند شد. کتابخانه ها برای پاسخگویی به طیف وسیع انتظارات متغیر و در حال ظهور مخاطبان ملزم به توسعه همکاریهای راهبردی و شبکه همکاری بین کتابخانه ها و نهادهای تاثیرگذار مبتنی بر فناوریهای نوآیند خواهند بود. به همین دلیل دوره آینده پژوهی کتابخانه ها به عنوان یک مبحث بنیادی در این حوزه در هفته گذشته توسط دانشگاه تهران ارایه شد. ان شا الله با کوشش بیشتر همکاران شاهد نقش تاثیرگذار کتابخانه های دانشگاه در مرجعیت علمی کشور باشیم.

فاطمه ثقفی

رییس کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تأمین منابع علمی

سرمقاله: کتابخانه های دانشگاهی و چالش نیروی انسانی کارآمد

کتابخانه های دانشگاهی مؤسساتی با وظایف سازمانی و پژوهشی هستند که به روزرسانی اهداف، وظایف، کارکردها و خدمات آنها برای برنامه ریزی آینده نگر ضروری است. برای پیش بینی برنامه آینده کتابخانه دانشگاهی، لازم است وضعیت کنونی مورد بررسی، ارزیابی و اصلاح قرار گیرد. دستیابی به اهداف و نتایج مورد انتظار در آینده بدون اصلاح وضع موجود امکان پذیر نخواهد بود. برای انجام هر یک از امور و نیز اصلاح وضع موجود، در اختیار داشتن نیروی انسانی کارآمد، شاه کلید رسیدن به مقصد است.

از مشخصه های نیروی انسانی کارآمد، این است که علاوه بر داشتن مسئولیت پذیری و انگیزه برای انجام کار، تدبیر مبتنی بر تخصص را نیز در اختیار داشته باشد و برای به روزرسانی تخصص، مورد آموزش های مداوم قرار گیرد. مراجعان و کاربران کتابخانه های دانشگاهی دارای نیازهای اطلاعاتی خاص و مبتنی بر رشته های دانشگاهی هستند. سیاستگذاری حال و آینده کتابخانه های دانشگاهی با تکیه بر نیروهای کارآمدی انجام می گیرد که انجام امور به واسطه حضور آنها تضمین می شود. انجمن کتابخانه های دانشگاهی و تحقیقاتی نقش نیروی انسانی را چنین تعریف می کند: " برای بهینه سازی وضع موجود و نیز برنامه ریزی کیفی و مبتنی بر استانداردهای تخصصی و جهانی برای آینده، کتابخانه های دانشگاهی علاوه بر سیاستگذاری، نیازمند نیروهای انسانی هستند که سیاست های کتابخانه را بر اساس مسیر تعیین شده و با کیفیت به مرحله عمل برسانند." دستیابی به چشم انداز کتابخانه های دانشگاهی جز با توجه دانشگاهها به استخدام نیروهای متخصص و کارآمد برای انجام امور کتابخانه ها صورت نمی پذیرد. مسأله ای که به تازگی با بازنشسته شدن نیروهای انسانی متخصص و عدم استخدام نیروی جدید بسیار خودنمایی می کند و برنامه ریزی تخصصی برای آینده ای نزدیک را نیز دچار چالش کرده است.

امید است در سال پیش رو مسأله به کارگیری نیروی انسانی کارآمد در تمامی کتابخانه های دانشگاهی (مرکزی و دانشکده ای) به یکی از اولویتهای مدیران دانشگاهها تبدیل شود تا بتوان برای دستیابی به اهداف نوین برنامه ریزی و اقدام نمود.

این شماره از خبرنامه قبل از نوروز سال ۱۴۰۳ منتشر می شود. نوروزی که با ماه مبارک رمضان همزمان شده است. از طرف تمامی دست اندرکاران تدوین و انتشار خبرنامه، نوروز و ماه مبارک رمضان را تبریک عرض نموده و آرزوی توفیق برای همگان دارم.

ملیحه درخوش

معاون سیاست گذاری منابع علمی کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و

تأمین منابع علمی

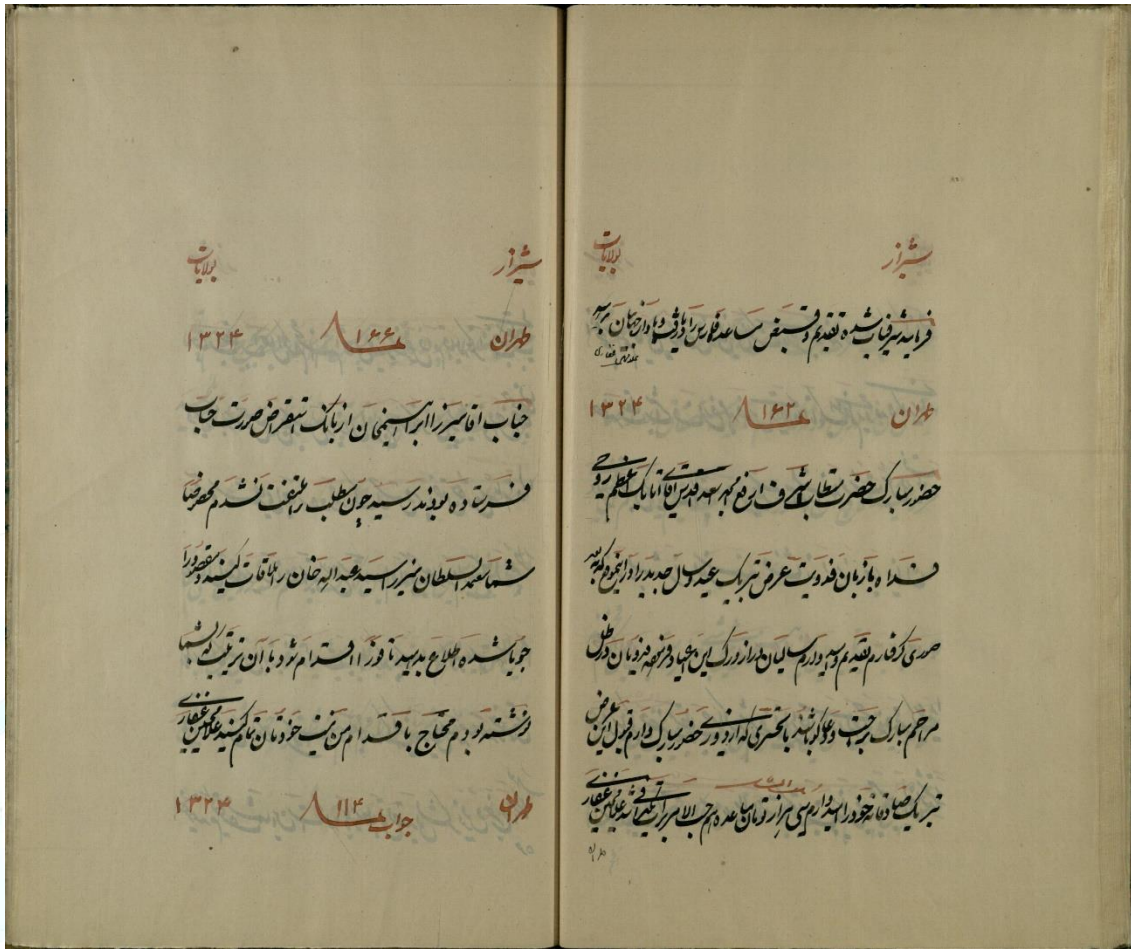

آنچه در این شماره می خوانید:

- ✓ سرمقاله: کتابخانه های دانشگاهی و چالش نیروی انسانی کارآمد
- ✓ یادداشت ریاست کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تأمین منابع علمی
- ✓ سند تلگراف تبریک نوروز
- ✓ کاربرد هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی
- ✓ بخش پایان نامه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران
- ✓ کتابخانه دانشکده گان علوم: "کتابخانه نمونه" در سی و دومین جشنواره پژوهش و فناوری دانشگاه تهران
- ✓ کمیته ارزیابی و بهبود مستمر کتابخانه های دانشگاه تهران
- ✓ انتصابات کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تأمین منابع علمی
- ✓ روزشمار نیمه آبان تا اسفند ۱۴۰۲

شماره سند: ۲-۱۰۱۹۲

از مجموعه اسناد مکاتبات غلامحسین غفاری

نوع سند: تلگراف

از: سلطان عبدالمجید

به: غلامحسین غفاری

موضوع: پاسخ به تبریک و تهنیت فرمانفرمای فارس به مناسبت آغاز سال نو

تاریخ: ۱۳۲۴ ق.

دوره تاریخی: قاجاریه

محل نگهداری: مخزن اسناد - کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران

کاربرد هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی:

چشم اندازها و چالشها

نویسنده: سانجای کومار جا^۱

ترجمه: سمیرا گودرزی^۲

مقدمه^۳

کتابخانه‌ها سازمان‌های خدمات‌محوری در نظر گرفته می‌شوند که در عصر فناوری اطلاعات تکامل یافته‌اند. افزایش انتظارات مراجعین کتابخانه، کتابداران را وادار کرده است که نحوه ارائه خدمات خود را تغییر دهند (حسین^۴، ۲۰۲۲ الف، ۲۰۲۲ ب). پارادایم جدیدی برای آموزش و پژوهش همراه با جدیدترین نوآوری در خدمات فناوری دیجیتال مورد توجه قرار می‌گیرند زیرا این فناوری‌های جدید نگرش نسبت به آموزش و یادگیری را تغییر داده‌اند. (والتر و لنکس^۵، ۲۰۱۵). در نتیجه، کتابداران اکنون به دنبال راه‌حل‌های فناوری پیشرفته برای حفظ تجربه کاربری در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی خود هستند. کتابداران در طول تاریخ نسبت به فناوری‌های جدید واکنش نشان داده‌اند که باعث افزایش پیشنهادات آنها شده است زیرا کتابداران عاملان تغییر بر اساس فناوری‌های معاصر و پیشرفته هستند. در ابتدا، گسترش گردش کار و خدمات کتابخانه فقط شامل دیجیتالی کردن و ماشینی کردن کتابخانه بود (حسین، ۲۰۲۲ الف، ۲۰۲۲ ب). خدمات کتابخانه در طول ۲۰ سال گذشته به طور قابل توجهی تغییر کرده و هوش مصنوعی (AI) نقش غیرمنتظره‌ای در این توسعه ایفا کرده است. هوش مصنوعی به عنوان «توانایی ماشین‌ها برای انجام کارهایی که انسان‌ها ادعا می‌کنند به هوش نیاز دارند» تعریف شده است، هوش مصنوعی به عنوان یک فناوری مدرن بر عملکرد کتابخانه تأثیر گذاشته است (جکسون^۶، ۱۹۸۵). سیستم‌های خبره مبتنی بر هوش مصنوعی، شبکه‌های عصبی مصنوعی، منطق فازی، پردازش تصویر، پردازش زبان طبیعی، تشخیص گفتار و روباتیک ممکن است در خدمات کتابخانه‌های مختلف به کار گرفته شوند. هوش مصنوعی در حال حاضر ابزاری محبوب برای افزایش بهره‌وری و اثربخشی است. شگفت‌آور است که فناوری هوش مصنوعی چقدر حرفه‌ای بر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی در قرن بیست و یکم تأثیر می‌گذارد.

هوش مصنوعی و کتابخانه

اخیراً تعداد مطالعات بر روی هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها افزایش یافته است. با این حال، تحقیقات قبلی در درجه اول دیدگاه‌های کتابداران از هوش مصنوعی را بررسی کرده است (وود و ایوانز^۷، ۲۰۱۸). بسیاری از دانشگاهیان بر این باورند که هوش مصنوعی به طور قابل توجهی پتانسیل تغییر خدمات کتابخانه را دارد. کاکس^۸ (۲۰۲۱) معتقد است کتابداران باید در آموزش مشتریان در مورد نحوه استفاده از هوش مصنوعی در خدمات

کتابخانه و معنای آن برای جستجو و مرور اطلاعات مهارت بیشتری پیدا کنند.

هوش مصنوعی یکی از فناوری‌هایی است که به سرعت در حال پیشرفت و تغییر است. کتابخانه‌ها و کتابداران باید فرصت‌ها، مزایا و خطرات مرتبط با فناوری را درک کنند (سانجای^۹، ۲۰۲۳). استفاده از هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها منجر به تغییرات مطلوبی در نحوه انجام کار خواهد شد. در عصر انفجار اطلاعات، هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه به کاربران امکان دسترسی به اطلاعات قابل اعتماد را می‌دهد و به عنوان ابزار مفیدی برای اتحاد خوانندگان و کتابخانه‌ها عمل می‌کند. (حسین، ۲۰۲۳). هوش مصنوعی را می‌توان به سادگی در خدمات فنی کتابخانه مانند طبقه‌بندی و فهرست‌نویسی، وظایف مدیریت کتابخانه مانند مدیریت کارکنان و تصمیم‌گیری، خدمات کتابخانه‌ای مانند خدمات اطلاع‌رسانی مرجع و سواد اطلاعاتی پیاده‌سازی کرد، تا همه بتوانند از پذیرش هوش مصنوعی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بهره‌مند شوند. (هاریسانتی^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۳). تحقیقات دیگر نشان داده است که بسیاری از کتابداران به دلیل طیفی از عوامل مانند امنیت شغلی، نحوه استفاده از آن و مشکلات فناورانه در مورد تأثیر هوش مصنوعی بر خدمات کتابخانه نگران هستند، با این حال، اکثریت آنها امیدوارند که هوش مصنوعی فرصت‌های جدیدی را ارائه دهد (وود و ایوانز، ۲۰۱۸). بر اساس برخی مطالعات، کتابداران باید با استفاده از این فناوری با گروه‌های ذینفع صنعت درگیر شوند. در عصر تکثیر اطلاعات، کاربران به لطف هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه‌ای به اطلاعات قابل اعتماد دسترسی خواهند داشت و ابزار کارآمدی برای یکپارچه‌سازی خوانندگان و کتابخانه‌ها خواهد بود. استفاده از هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه هم به نفع کارکنان و هم به نفع مراجعین خواهد بود. از یک پلتفرم برای ارتباط با خواننده استفاده خواهد شد و خوانندگان خدمات ارزان‌تری نسبت به خدمات انسانی دریافت خواهند داشت. تعدادی از دانشگاهیان، مانند حسین (۲۰۲۰ الف، ۲۰۲۰ ب)، خاطرنشان کردند که بیشتر کتابداران در کشورهای توسعه‌یافته هنوز از استقرار هوش مصنوعی در کتابخانه‌های خود بی‌اطلاع هستند. شاید این مسأله به دلیل کمبود دانش یا هزینه بالای ادغام هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه باشد. عدم وجود پژوهشی درباره ارتباط با هوش مصنوعی با کتابداری دلیل دیگری برای عدم استفاده از هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه است. هوش مصنوعی تا حدی در چندین کتابخانه به صورت ربات‌های گفتگوی مرجع مجازی مبتنی بر هوش مصنوعی پیاده‌سازی شده است. به طور مشابه، زیمت^{۱۱} (۲۰۲۰) اشاره کرد که کتابخانه‌های خاصی از برنامه‌های جزئی هوش مصنوعی مانند کمک مجازی استفاده می‌کنند که می‌تواند برای کمک به مشتری کاربرد داشته باشد. دانشگاه کالیفرنیا جنوبی مهارت‌های الکسا^{۱۲} را با دستگاه‌های مبتنی بر هوش مصنوعی ارائه می‌کند که انواع انتظارات کاربر، مانند سؤالات و رویدادهای متداول را برآورده می‌کند. به گفته برخی از دانشگاهیان، هوش

⁶ Jackson

⁷ Wood and Evans

⁸ Cox

⁹ Sanjay

¹⁰ Harisanty

¹¹ Zimmet

^{۱۲} مهارت‌های الکسا برنامه‌های کاربردی هستند که با صدا فعال می‌شوند و

قابلیت‌هایی را به دستگاه دارای برنامه الکسا اضافه می‌کنند: Alexa Skills

¹ Sanjay Kumar Jha

^۲ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی - کارشناس بخش پایان‌نامه‌ها

کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران

³ Jha, S.K.. (2023). Application of artificial intelligence in libraries and information centers services: prospects and challenges. *Library Hi tech*. 40 (7): 1-6.

⁴ Hussain

⁵ Walter and Lankes

مصنوعی امکان پذیر شده‌اند.^{۱۸} (علی، ۲۰۲۰) هوش مصنوعی دارای پتانسیل استفاده در برنامه های امنیتی برای محافظت از داده ها در صورت حملات سایبری است.

هوش مصنوعی از ربات آ.آ.گ^{۱۹} و پلت فرم آ.آ.گ^{۲۰} برای برنامه های امنیتی برای شناسایی دقیق نقص های نرم افزار و حملات سایبری استفاده می کند (پراساد و روهوکال^{۲۱}، ۲۰۲۰). برخی از موثرترین کاربردهای هوش مصنوعی را می توان در دستگاه های شناسایی فرکانس رادیویی (آ.آ.ف.آ.ی.دی.^{۲۲}) یافت. نرم افزار کتابخانه مدرن که از سرقت و جاگذاری نادرست محافظت می کند، با فناوری آ.آ.ف.آ.ی.دی. یکپارچه شده است. روی درهای کتابخانه درهای امنیتی و گیت های عبوری تعبیه شده است که به پرسنل برای اهداف امنیتی و در صورت سرقت هشدار می دهد. سیستم های تشخیص چهره تقریباً در همه جا در گوشی های هوشمند وجود دارند و توسط هوش مصنوعی مدیریت و راه اندازی می شوند. موثرترین نمونه های سیستم های صوتی خودکار با تشخیص چهره سیری^{۲۳} و الکسا هستند. در محیط آکادمیک، می توان از این فناوری ها برای یادگیری عمیق استفاده کرد. ارتباط بین هوش مصنوعی و فهرست کتابخانه با استفاده از یک سیستم خبره ایجاد شده است. شکل ۲ نشان می دهد که در خدمات کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی مختلف، هوش مصنوعی ممکن است به کار گرفته شود.

شکل ۲. کاربردهای هوش مصنوعی در کتابخانه

کاربرد هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه ای

سیستم خبره مبتنی بر هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه ای. فعالیت های این کتابخانه شامل کتاب، مراجعه کنندگان و کارمندان است. استفاده از سیستم های خبره مبتنی بر هوش مصنوعی که در آن تعامل بین کارکنان و کاربران و بین کاربران و پایگاه های داده وجود دارد، امیدوار کننده است. کتابدار از این سیستم بهره می برد و بهره وری را افزایش می دهد. کیفیت نیز با طراحی خوب سیستم های خبره مبتنی بر هوش مصنوعی افزایش خواهد یافت. این سیستم خبره ممکن است در خدمات کتابخانه ای فهرست شده زیر به کار گرفته شود:

- خدمات مرجع: وظیفه اصلی هر کتابخانه ارائه خدمات مرجع است. نظام خبره جای کتابداران مرجع را در این زمینه خواهد گرفت. دستیار مکالمه ای می تواند خدمات

مصنوعی به اتوماسیون و جستجوی اطلاعات مرتبط شده است، مانند ینو دیسکوری^{۱۳}، که در سال ۲۰۱۶ معرفی شد و از مصورسازی داده ها برای ارائه درک بصری بیشتری از مفاهیم به کاربران نسبت به فهرست های کتابخانه سنتی استفاده می کند (پیکرینگ و گراماتیکا^{۱۴}، ۲۰۱۷). هوش مصنوعی می تواند به کاربران در بررسی اطلاعات نادرست، حریم خصوصی و اصول اخلاقی کمک کند. علاوه بر این، هوش مصنوعی می تواند به کاربران کتابخانه در یافتن کتاب های چاپی در قفسه و یافتن کتاب مناسب در مکان مناسب کمک کند. خدمات مرجع مجازی می تواند توسط یک ربات گفتگوی هوش مصنوعی^{۱۵} یا دستیار مکالمه^{۱۶} برای کمک به راهنمایی کاربران ارائه شود. در عصر هوش مصنوعی، گاهی از کتابداران به عنوان انسان های مشاور خواننده یا داستان سرای مجازی یاد می شود. ربات های گفتگوی هوش مصنوعی برای برآوردن نیازهای کاربران کتابخانه، تنظیمات مثبتی را در خدمات کتابخانه ایجاد خواهند کرد. بر اساس تحقیقات موسسه فناوری ماساچوست، سیستم موقعیت یابی جهانی (جی.پی.اس.^{۱۷}) می تواند بازدیدکنندگان کتابخانه را برای به دست آوردن جزئیات مربوط به کتابخانه راهنمایی کند. طی چند سال گذشته، بسیاری از کتابخانه ها، چه در کشورهای ثروتمند و چه در کشورهای در حال توسعه، جی.پی.اس. را با وب سایت های خود متصل کرده اند (کاکس و همکاران، ۲۰۱۸). برای جلب کاربران، بسیاری از کتابخانه ها نحوه ارائه خدمات خود را در رسانه های اجتماعی تغییر داده اند. کاربران می توانند اطلاعات مربوط به خود را با این برنامه ها مدیریت و ذخیره کنند که از هوش مصنوعی برای مدیریت و ذخیره داده ها استفاده می کنند. شکل ۱ اجزای هوش مصنوعی را نشان می دهد.

شکل ۱. سواد داده

هوش مصنوعی باید توسط کتابخانه ها برای نگهداری حجم عظیمی از داده ها استفاده شود (جان و آبی، ۲۰۱۸). کتابخانه ها اطلاعات را مدیریت می کنند و در عین حال از استفاده از تجهیزات گران قیمت مانند رایانه، اسکنر، دستگاه فتوکپی و چند رسانه ای جلوگیری می کنند. دوربین های نظارتی برای نظارت بر کتابخانه ها از زوایای مختلف برای جلوگیری از سرقت مواد کتابخانه مورد نیاز هستند، سیستم های تشخیص چهره که می توانند برای اهداف امنیتی و نظارتی اعمال شوند به لطف برنامه های نظارت هوش

²⁰ A12 Platform

²¹ Prasad and Rohokale

²² Radio Frequency Identification (RFID)

²³ دستیار دیجیتال که محصول شرکت اپل است: Siri

¹³ Yewno Discovery

¹⁴ Pickering and Gramatica

¹⁵ AI Chatbot

¹⁶ Conversational Assistant

¹⁷ Global Positioning System (GPS)

¹⁸ Ali

¹⁹ AEG Robot

افزایش ایجاد فراداده کتابخانه یک چالش باز است. کتابخانه ها هزاران بیت فراداده را درباره مواد چاپی و دیجیتالی جمع آوری کرده و در اختیار مراجعین کتابخانه خود قرار می دهند. یادگیری ماشینی مبتنی بر هوش مصنوعی، تنوعی از ابزارهای بالقوه را برای کمک به کتابخانه ها در تولید فراداده ها برای منابع دیجیتال فراهم می کند.

۲. خدمات با استفاده از رباتیک در خدمات کتابخانه کتابخانه ها با وجود ارائه طیف وسیع تری از خدمات و منابع کتابخانه های دیجیتال هنوز هم مواد چاپی زیادی می خرند. کتابخانه های زیادی، به ویژه دانشگاهی و پژوهشی، با تنگنای شدید فضا مواجه هستند مانند تقاضا برای منابع آموزشی باز (آی.آر. ۳۰) چه به صورت خدمات و منابع چاپی و چه به صورت الکترونیکی. ساختمان یک سیستم اسکن رباتیک سفارشی مبتنی بر هوش مصنوعی که رویکرد جامع به چاپ مواد است، بررسی زمان واقعی چاپ از طریق رابط وبی را امکان پذیر می سازد.

۳. رابط های هوشمند برای پایگاه های داده آنلاین

بسیاری از پایگاههای داده آنلاین هنوز برای جستجو توسط بسیاری از کاربران بالقوه مناسب نیستند. کاربرد ممکن است نیاز به آشنایی با تعدادی از استراتژی های جستجو، ساختار فایله پایگاه داده، پروتکل های ارتباطی و اصطلاحات داشته باشد. هوش مصنوعی اطمینان حاصل می کند که می تواند دقیقاً به اندازه یک سیستم جستجوی آنلاین عمل کند. علاوه بر این، سیستم مبتنی بر هوش مصنوعی را می توان در سایر زمینه های مرتبط با کتابخانه استفاده کرد مانند ذخیره سازی و ردیابی دیجیتال، انتشارات دانشگاهی و امانت نظیر به نظیر^{۳۱} و برای امانت بین کتابخانه ای^{۳۲}، خدمات امانت کاربر به کاربر^{۳۳}: مخزن مبتنی بر جامعه برای به اشتراک گذاری اشیاء، ابزارها و خدمات و سواد اطلاعاتی.

چالش های کتابداران با هوش مصنوعی

قبل از استفاده از هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه، برخی از کتابداران احساس می کنند که موانعی وجود دارد که باید برطرف شوند (ویجایاکومار و ششاداری^{۳۴}، ۲۰۱۹). اجرای هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه باید بر موانع مالی قابل توجهی غلبه کند. از آنجایی که هوش مصنوعی برای عملکرد کارآمد به فناوری پیشرفته و مدرن نیاز دارد، ممکن است یک کتابخانه زیرساخت کافی برای این کار نداشته باشد. در نتیجه، زیرساخت ضعیف نمی تواند هوش مصنوعی را در خدمات کتابخانه پشتیبانی کند (آجانی^{۳۵}، ۲۰۲۲). مخالفت با تغییر، مشکل دیگری است زیرا برخی از کتابداران نمی خواهند از فناوری های پیشرفته استفاده کنند. از آنجایی که برخی از کتابداران فاقد

مرجع مجازی ارائه دهد. در عصر هوش مصنوعی، کتابداران به عنوان داستان سرای مجازی یا انسان های مشاور خوانندگان شناخته می شوند. هوش مصنوعی همچنین می تواند به مشتریان کمک کند تا دروغ ها، حریم خصوصی و اخلاقیات را بررسی کنند.

• فهرست نویسی: هوش مصنوعی را می توان در فهرست نویسی به یکی از دو روش استفاده کرد: رابط انسان و ماشین، جایی که سیستم میانی و پشتیبانی، تلاش فکری و سیستم حرفه ای را با ویژگی های فهرستنویسی کامل متصل به سیستم های انتشار الکترونیکی تقسیم می کند. متن فهرستنویسی که به صورت آنلاین نوشته شده و سیستم های مبتنی بر دانش را بدون ورودی فکری توانمند می سازد.

• رده بندی: این کارکرد اساسی یک سازمان دانش است. از این رو در تمام سیستم های سازماندهی دانش در کتابخانه ها رایج است. سورت کول^{۲۴}، ای.پی. ایکس^{۲۵} و بایوسیس^{۲۶} نمونه هایی از سیستم های خبره ای هستند که در طبقه بندی کتابخانه ها استفاده می شوند.

• نمایه سازی نشریات ادواری: برای افزایش یکنواختی و کیفیت نمایه سازی در مولفه های فکری نمایه سازی باید خودکار باشد. سیستم ها می توانند شرایط ترجیحی قابل قبول را به طور خودکار تعیین کنند تا تقسیمات فرعی مربوطه را بر اساس داده های ارائه شده توسط نمایه ساز اختصاص دهند. سیستم مبتنی بر هوش مصنوعی قادر به نتیجه گیری و واکنش مناسب به آن نتیجه گیری است.

• فراهم آوری: توسعه مجموعه کتابخانه به شدت به مشتریان آن بستگی دارد. برای تهیه این منابع، چندین سیستم پیاده سازی شده است. ساخت مجموعه های کتابخانه همچنین شامل استفاده نوآورانه از این فناوری پیشرفته، مشاور انتخاب مونوگراف^{۲۷} است. یعنی وظیفه مدل سازی شده انتخاب مورد به مورد تک نگاری است که کتاب شناس موضوعی انجام می دهد. سیستم خبره مبتنی بر هوش مصنوعی می تواند به راحتی این کار را انجام دهد.

• پردازش زبان طبیعی (ان.ال.پی.^{۲۸}) در خدمات کتابخانه ای: کتابخانه ها حوزه ای هستند که پردازش زبان طبیعی در آن به کار گرفته شده است. نمایه سازی اساسی بازایی اسناد است که در حوزه کتابخانه، به ویژه هنگام جستجو در پایگاه داده و آپک^{۲۹} استفاده می شود.

۱. یادگیری ماشینی در خدمات کتابخانه

^{۳۱} نوعی امانت کتاب که فقط از طریق پلتفرم ها و بدون مراجعه به کتابخانه صورت می گیرد: Peer-to-Peer lending

^{۳۲} Interlibrary loan (ILL)

^{۳۳} نوعی امانت کتاب که از طریق پلتفرم ها صورت می گیرد و کاربران به یکدیگر

کتاب امانت می دهند: User to user loan services

^{۳۴} Vijayakumar and Sheshadari

^{۳۵} Ajani

^{۲۴} SORT Coal

^{۲۵} EP-X

^{۲۶} BIOSIS

^{۲۷} Monograph Selection Adviser

^{۲۸} Natural language processing (NLP)

^{۲۹} Online Public Access Catalog (OPAC)

^{۳۰} Open Educational Resources (OER)

Ajani, Y.A., Tella, A., Salawu, K.Y. and Abdullahi, F. (2022), "Perspectives of librarians on awareness and readiness of academic libraries to integrate artificial intelligence for library operations and services in Nigeria", *Internet Reference Services Quarterly*, Vol. 26 No. 4, pp. 1-18.

Ali, M.Y., Naeem, S.B. and Bhatti, R. (2020), "Artificial intelligence tools and perspectives of university librarians: an overview", *Business Information Review*, Vol. 37 No. 3, pp. 116-124.

Cox, A.M. (2021), "Exploring the impact of artificial intelligence and robots on higher education through literature-based design fiction", *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, Vol. 18 No. 1, pp. 1-19.

Cox, A.M., Pinfield, S. and Rutter, S. (2018), "The intelligent library: thought leaders' views on the likely impact of artificial intelligence on academic libraries", *Library Hi Tech*, Vol. 37 No. 3, pp. 418-435.

Echedom, A.U. and Okuonghae, O. (2021), "Transforming academic library operations in Africa with artificial intelligence: opportunities and challenges: a review paper", *New Review of Academic Librarianship*, Vol. 27 No. 2, pp. 243-255.

Gramatica, R. and Pickering, R. (2017), "Start-up story: Yewno: an AI-driven path to a knowledge-based future", *Insights*, Vol. 30 No. 2.

Harisanty, D., Anna, N.E.V., Putri, T.E., Firdaus, A.A. and Noor Azizi, N.A. (2023), "Is adopting artificial intelligence in libraries urgency or a buzzword? A systematic literature review", *Journal of Information Science*, p. 1655515221141034.

Hussain, A. (2020a), "Cutting edge: technology's impact on library services", *Innovations in the Designing and Marketing of Information Services*, IGIGlobal, PA, pp. 16-27.

Hussain, A. (2020b), "Artificial intelligence in library services", *Daily Times*, available at: <https://dailytimes.com.pk/598165/artificialintelligence-in-library-services/>

Hussain, A. (2022a), "Review of augmented reality in academic and research libraries", *Library Hi Tech News*, Vol. 39 No. 9.

Hussain, A. (2022b), "Use of WhatsApp technology in library services: a case study of National Defence University library, Islamabad, Pakistan", *Library Philosophy and Practice*, pp. 1-11.

Hussain, A. (2023), "Use of artificial intelligence in the library services: prospects and challenges", *Library Hi Tech News*, Vol. 40 No. 2, pp. 15-17, doi: 10.1108/LHTN-11-2022-0125.

Jackson, W.G. (1985), "The information and library services of The Institute of Metals", *Metals and Materials*, Vol. 1 No. 3, pp. 172-174.

Prasad, R. and Rohokale, V. (2020), "Artificial intelligence and machine learning in cyber security", *cyber Security: The Lifeline of Information and*

توانایی‌های کاربردی فناوری اطلاعات هستند، دیدگاه منفی کتابداران در مورد عدم تسلط آنها به ابزارهای فناوری اطلاعات می‌تواند مانعی برای هوش مصنوعی باشد. قبل از استفاده از هوش مصنوعی در عملیات کتابخانه، هنوز تعدادی از مسائل وجود دارد که باید حل شود، مانند شبکه سازی بد، منابع تغذیه ناسازگار، کمبود کارکنان واجد شرایط، تکنولوژی قدیمی، جنبه های اقتصادی و همچنین قیمت بالای ابزارهای فنی (آکانقائه و اچدوم^{۳۶}، ۲۰۲۱). علی‌رغم این چالش‌ها، هوش مصنوعی به کتابخانه‌ها کمک می‌کند تا با افزایش تحویل اطلاعات، کاهش زمان، مقرون به صرفه‌تر بودن و ارائه خدمات سریع به کاربران فعلی و سابق کتابخانه، کارآمدتر عمل کنند.

نتایج قابل توجه

هوش مصنوعی دارای طیف گسترده ای از کاربردهای بالقوه است و این کاربردها تأثیر خوبی بر کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی داشته اند. ثابت شده است که چگونه برنامه های هوش مصنوعی در زمان و هزینه در هر بخش از خدمات کتابخانه صرفه جویی می کنند. با پیاده سازی هوش مصنوعی، کتابخانه توانمندی بهتری برای کمک به کاربران گذشته و حال در زمان نیازشان دارد. استفاده از این فناوری در کتابخانه ها در کشورهای ثروتمند و در حال توسعه هنوز به پتانسیل کامل خود نرسیده است. اگرچه کتابخانه ها دارای منابع فراوانی از ادبیات هوش مصنوعی هستند، اکثریت آنها فقط کاربردهای خاص کتابخانه ای را پوشش می دهند. یکی از فناوری‌های پیشرفته که پس از به کارگیری در عمل، حداکثر خدمات کتابخانه‌ای را با حداقل هزینه ارائه می‌کند، بدون شک هوش مصنوعی است. بودجه های مناسبی باید برای ادغام هوش مصنوعی در عملیات کتابخانه در نظر گرفته شود. برنامه‌هایی که از حقوق کتابدار حمایت می‌کنند، ممکن است مشکلات متعددی را که توسط هوش مصنوعی در عملیات کتابخانه ایجاد شده است، مشخص کنند. باید کنفرانس ها و جلسات آموزشی در مورد هوش مصنوعی برای کتابدارانی که می خواهند شغل خود را ارتقا دهند برگزار شود. ایجاد یک استراتژی صحیح که مزایا و معایب هوش مصنوعی را در خدمات کتابخانه و مراکز اطلاع رسانی پوشش دهد، مهم است. آوردن کتابداران به انجمن های گفتگو می تواند به تغییر درک آنها از استفاده از هوش مصنوعی در عملیات کتابخانه کمک کند. هوش مصنوعی هنوز یک فناوری در حال توسعه است، اما با سرعت هشدار دهنده ای در سازمان های مختلف در حال گسترش است. تعداد کمی از خدمات شناخته شده مانند آر.اف.آی.دی، فناوری های سیستم اطلاعات جغرافیایی، چت بات ها و مراجع مجازی به عملیات کتابخانه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه مرتبط هستند، اما اکثریت کتابداران هنوز از کاربرد آنها بی اطلاع هستند. وبسایت‌های کتابخانه‌ها ممکن است به برخی از برنامه‌های رایگان مانند تشخیص چهره، ربات‌های گفتگو و نقشه گوگل^{۳۷} پیوند داشته باشند، با این حال، برخی از برنامه‌ها، از جمله استفاده از داده‌های بزرگ، اینترنت اشیا و واقعیت افزوده، هزینه بالایی دارند که برای کتابخانه‌های کشورهای در حال توسعه غیر قابل قبول است. در نهایت این مطالعه متخصصان کتابخانه را تشویق می‌کند تا از هوش مصنوعی در خدمات کتابخانه استفاده کنند و در نتیجه عملیات کتابخانه را تسریع بخشد.

منابع

³⁷ Google Maps

³⁶ Okuonghae and Echedom

Communication Technology, Springer, Cham, pp. 231-247.

Vijayakumar, S. and Sheshadri, K.N. (2019), "Applications of artificial intelligence in academic libraries", International Journal of Computer Sciences and Engineering, Vol. 7 No. 16, pp. 136-140.

Vijayakumar, S. and Sheshadri, K.N. (2019), "Applications of artificial intelligence in academic libraries", International Journal of Computer Sciences and Engineering, Vol. 7, pp. 2347-2693.

Walter, S. and Lankes, R.D. (2015), College & Research Libraries, Vol. 76No. 7, pp. 854-858.

Wood, B.A. and Evans, D. (2018), "Librarians' perceptions of artificial intelligence and its potential impact on the profession", Computers in Libraries, Vol. 38 No. 1, pp. 1041-7915.

Zimmet, J. (2020), "Optimal discovery? Siri, Alexa, and other virtual personal assistants in libraries", Public Services Quarterly, Vol. 16 No. 1, pp. 41-47.

درباره نویسنده

آقای سانجیکومار جا در حال حاضر در دانشگاه O.P. Jindal Global مشغول به کار است. وی دکترای خود را در رشته کتابداری و اطلاع رسانی می گذراند و دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته کتابداری و علم اطلاعات و کارشناسی ارشد اقتصاد محیط زیست است. او دو کتاب منتشر کرده و همچنین به طور منظم در پژوهش های کتابداری و اطلاع رسانی همکاری می کند. او اخیراً مقاله دیگری با مشخصات زیر را نیز منتشر کرده است:

Jha, S.K. (2023), "Application of blockchain technology in libraries and information centres services", Library Hi Tech News. <https://doi.org/10.1108/LHTN-02-2023-0020>

در دانشگاه تهران به جز بازه زمانی ۲ سال معمولاً به شکل سیستماتیک محدودیتی در دسترسی به پایان نامه‌ها وجود ندارد. این موضوع اگر چه باعث افزایش دسترسی آزاد به منابع علمی می‌شود، اما آسیب‌هایی را هم به همراه دارد.

از جمله این آسیب‌ها، عدم تمایل دانشجویان و اساتید در ارائه کامل نتایج تحقیقات و پژوهش‌هایشان است. مشاهدات حاکی از این است که در برخی پایان نامه‌ها آنچه در جلسه دفاع ارائه شده است با آنچه منتشر شده است دارای تفاوت‌هایی است. اختلافاتی که بیشتر در زمینه ابداعات، فرمول‌ها و اکتشافات و ... است. عموماً پدیدآورندگان به دنبال این هستند که این ابداعات را تجاری‌سازی نمایند و با توجه به اینکه در ایران حقوق مادی و معنوی آثار به شکل کامل و درست رعایت نمی‌شود، فلذا پنهان نمودن بخشی از پایان نامه تا حدودی واکنشی معقول در برابر این فضای مه آلود است.

در دانشگاه تهران می‌توان از طریق کتابخانه دیجیتال کتابخانه مرکزی به نسخه‌های دیجیتالی پایان نامه‌ها دسترسی داشت. دسترسی به این نسخه‌ها برای اعضای دانشگاه رایگان و برای دیگران همراه با هزینه است. در صورتی که نسخه‌ای در این سامانه موجود نباشد می‌توان درخواست دسترسی را ارسال نمود تا نسخه مورد نظر به سامانه افزوده شود.

از جمله اهداف و برنامه‌های اصلی مدیریت کتابخانه مرکزی و بخش پایان نامه‌ها، انتقال فایل پایان نامه‌ها به سامانه آذرسا و ارائه خدمات از طریق این سامانه است. آینده مطلوب برای ما، امکان جستجوی درون متنی و نمایه سازی علمی و استاندارد شده پایان نامه‌ها است.

سید جواد زرقانی

کارشناس ارشد ادبیات فارسی - مسئول بخش پایان نامه‌های کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی

بخش پایان نامه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

بخش پایان نامه‌های کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران از جمله بخش‌های اصلی و قدیمی کتابخانه است که از زمان نگارش نخستین پایان نامه‌ها - به شکل کنونی آن در ایران - آنها را نگهداری می‌کند. قدیمی‌ترین پایان نامه‌های این کتابخانه مربوط به دهه دوم قرن اخیر است. این بخش در ساختمان فعلی کتابخانه مرکزی در دهه پنجاه ایجاد شد.

در حال حاضر حدود ۷۵۰۰۰ پایان نامه و رساله چاپی در مخزن شش کتابخانه مرکزی نگهداری می‌شود که شامل پایان نامه‌های کارشناسی (عموماً تحقیقی به مناسبت پایان دوره کارشناسی ارائه می‌شده است که به آن عنوان <<پایان نامه >> می‌داده‌اند)، کارشناسی ارشد و رساله‌های دکتری تخصصی و پزشکی می‌گردد. از سال ۱۳۹۲ به دلیل بار سنگین قفسه‌های پایان نامه و کاهش تاب‌آوری سقف مخزن، توقف دریافت نسخه چاپی از دانشجویان در دستورکار قرار گرفته و تصویب شد و دیگر نسخه چاپی به مخزن شش اضافه نمی‌شود. علاوه بر مخزن شش، امورات تخصصی و تسویه حساب دانشجویی در بخش سازماندهی در طبقه همکف انجام می‌پذیرد.

در حال حاضر تحویل یک نسخه الکترونیکی از پایان نامه‌ها، برای دانشجویانی که یکی از مقاطع تحصیلات تکمیلی را در دانشگاه تهران به پایان می‌رسانند، الزامی است.

مجموعه پایان نامه‌های دیجیتال دانشگاه تهران یک مجموعه ارزشمند است که هر سال به رشد خود ادامه می‌دهد. در سال ۱۳۹۵ به منظور بهینه کردن خدمات و حفظ میراث ارزشمند علمی دانشگاه، همه نسخه چاپی به جز پایان نامه‌های کارشناسی اسکن و دیجیتال شدند. نخستین فایل پایان نامه‌های این مجموعه به سال ۱۳۱۸ خورشیدی باز می‌گردد. علاوه بر پایان نامه‌هایی که دیجیتال شده‌اند، از سال ۱۳۸۴ علاوه بر نسخه چاپی، نسخه الکترونیکی هم از دانشجو دریافت می‌شده است.

پایان نامه‌های ارسال شده توسط فارغ التحصیلان، بلافاصله یا با فاصله کوتاهی بر روی سامانه‌ی کتابخانه‌ای آذرسا ورود اطلاعات و بارگذاری می‌گردند. در حال حاضر با توجه به مصوبات هیات رئیسه دانشگاه، امکان در دسترس قرار دادن پایان نامه‌ها ۲ سال پس از تاریخ دفاع امکان‌پذیر می‌گردد. البته نویسنده یا استاد راهنما به عنوان پدیدآورنده پایان نامه می‌توانند دوره محدودیت دسترسی را بیشتر نمایند.

دسترسی آزاد به مقالات، پایان نامه‌ها و... در سال‌های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. دسترسی آزاد مقوله‌ای است که از طریق آن، نتایج به صورت آنلاین، بدون هزینه و سایر موانع منتشر می‌شود. اما به‌طور میانگین حدود ۳۰ الی ۴۰ درصد از پایان نامه‌های منتشر شده در دانشگاه‌های مختلف دنیا به صورت رایگان قابل دریافت هستند. با وجود این برخی از پایان نامه‌ها تا چند سال پس از تکمیل ساختار پایان نامه و ارائه آن، قابلیت انتشار و دانلود به صورت عمومی را ندارند.

کتابخانه دانشکده‌گان علوم:

"کتابخانه نمونه" در سی‌ودومین جشنواره پژوهش و فناوری
دانشگاه تهران

معرفی: مجموعه کتابخانه

دانشکده‌گان علوم سابقه در دانشکده علوم و دانشکده ادبیات و قبل از آن دارالمعلمین عالی و پیشتر مدرسه دارالفنون دارد که در سال ۱۳۳۴ با منتقل شدن به ساختمان کنونی کتابخانه به طور مستقل کار خود را آغاز نمود. حوزه موضوعی این کتابخانه شامل: شیمی، فیزیک، ریاضی و علوم کامپیوتر، زیست‌شناسی، زمین‌شناسی و بیوتکنولوژی می‌شود.

این کتابخانه شامل یک کتابخانه مرکزی با مساحت ۱۵۸۰ متر مربع و کتابخانه دانشکده فیزیک با مساحت ۱۳۶ متر مربع واقع در دانشکده فیزیک دانشگاه تهران است. فرایند ماشینی شدن سیستم این کتابخانه که از سال ۱۳۷۴ با خریداری نرم‌افزار جامع کتابخانه‌ای نوسا شروع شد و با مجموعه‌ای بالغ بر ۱۲۰۰۰۰ نسخه کتاب چاپی و الکترونیکی، یکی از غنی‌ترین کتابخانه‌ها در حوزه‌های موضوعی علوم پایه در ایران است.

سازمان و اداره کتابخانه:

الف. بخش فراهم‌آوری و نگهداری (سفارش، ثبت و صحافی منابع)

ب. بخش سازماندهی و آماده‌سازی

ج. خدمات اشاعه اطلاعات (امانت، مرجع، نشریات ادواری فارسی و لاتین، پایان‌نامه)

د. خدمات اطلاع‌رسانی (راهنمایی و آموزش کاربران، مدیریت وبسایت و شبکه‌های اجتماعی کتابخانه، برگزاری کارگاه‌های آموزشی و تهیه راهنماها و دستنامه‌های کاربردی)

ه. کتابخانه دیجیتال علوم

کتابخانه دانشکده‌گان علوم در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۷۸، ۱۳۹۰، ۱۳۹۷ نیز در سطح دانشگاه به عنوان کتابخانه نمونه انتخاب شده است.

فرایند انتخاب کتابخانه نمونه:

کتابخانه نمونه توسط کمیته ارزیابی و بهبود مستمر کتابخانه‌ها که یکی از کمیته‌های شورای هماهنگی کتابخانه‌های دانشگاه تهران است، انتخاب می‌شود. این کمیته دارای ۵ نفر عضو اصلی و سه

کارگروه سازماندهی اطلاعات، کارگروه ارزیابی وبسایت و کارگروه دیجیتال سازی است.

کتابخانه‌ها بر اساس ۱۰ معیار اصلی (به شرح زیر) در قالب پرسشنامه مورد ارزیابی و سنجش قرار می‌گیرند.

مستندسازی فعالیت‌ها:

مستندسازی به عنوان یکی از عوامل موثر در انتخاب کتابخانه نمونه به شمار می‌رود. جهت بهینه‌سازی فرایندها در این کتابخانه، کلیه کارهایی که بیش از یک بار انجام شود و یا بوسیله چند نفر انجام گیرد، جهت کنترل فرایند و نیز به منظور بازنگری مراحل کارهای انجام شده، مستند می‌شود، چرا که با این کار هم دیدگاه درستی از عملکردهای داخلی کتابخانه بدست می‌آید و هم تجربیات و دانش ضمنی کارکنان با تجربه کتابخانه ثبت و ضبط می‌گردد. علاوه بر اینها مستندسازی فعالیتها، مزایای جانبی بسیاری برای کتابخانه‌ها دارد از جمله:

۱. ذخیره‌سازی و نگهداری اطلاعات مهم و حیاتی
۲. افزایش بهره‌وری سازمان
۳. کاهش هزینه‌ها
۴. دسترسی بدون محدودیت به اسناد و مدارک
۵. ساده‌سازی مراحل، ویرایش و ایجاد تغییرات روی اسناد
۶. پیشگیری از پراکندگی و تکرار فعالیتها در کتابخانه

علی لفظه - کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی

رییس کتابخانه دانشکده‌گان علوم

کمیته ارزیابی و بهبود مستمر کتابخانه های دانشگاه تهران

مقدمه

ارزیابی در فرهنگ فارسی معین "بهای چیزی را معین کردن" تعریف شده است. لغت جایگزین آن در زبان فرانسه نیز "évaluer" به معنی "پیدا کردن ارزش" است. بنابراین فرایند تعیین ارزش یا اهمیت چیزی را ارزیابی گویند. همچنین **ارزیابی عملکرد** عبارت است از فرایندی برای تعیین عملکرد موفق یا ناموفق کارکنان یا واحدها با شاخص‌ها و استانداردهایی که از پیش تعیین شده است.

معرفی کمیته ارزیابی و بهبود مستمر کتابخانه های دانشگاه تهران

کمیته انتخاب کتابخانه نمونه دانشگاه تهران با عنوان جدید آن "کمیته ارزیابی و بهبود مستمر کتابخانه‌های دانشگاه تهران"، یکی از کمیته‌های بسیار قدیمی و مصوب شورای هماهنگی کتابخانه‌های دانشگاه تهران است که به طور مستمر از دهه ۱۳۷۰ تا کنون فعال بوده است. در سالیان متمادی فعالیت خود همواره از کمک و همراهی کارشناسان مجرب کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه و همچنین کتابخانه‌های سایر دانشکده‌ها سود برده است. ضمن تعیین شاخص‌هایی استاندارد شده در قالب یک فرم که هر ساله در مهر ماه به کتابخانه‌ها ارسال می‌گردد سعی در سنجش دقیق عملکرد کتابخانه‌های اقماری دانشگاه داشته و در نهایت یک کتابخانه برتر را به عنوان **کتابخانه نمونه** دانشگاه در سال مذکور به مسئولان جشنواره پژوهش و فناوری دانشگاه تهران جهت تقدیر معرفی می‌کند.

این کمیته همواره بر این باور است که از طریق ارزیابی کتابخانه‌ها می‌توان آنها را به سوی توسعه، بهبود امکانات و خدمات و نیز منابع سوق داد و این نکته باعث شناسایی وضعیت فعلی و تلاش آنها برای بهبود و کسب شرایط مطلوب تر و نیز شناسایی آنها توسط دانشجویان می‌شود.

فرآیند انتخاب اعضای کمیته:

الف- فرآیند انتخاب توسط شورای هماهنگی و کتابخانه مرکزی: بخشی از اعضای این کمیته مانند سایر کمیته‌های شورای هماهنگی از طریق ثبت نام و رای گیری توسط اعضای شورای هماهنگی انتخاب می‌شوند. همواره به تشخیص رئیس کتابخانه مرکزی یک نفر از مدیران و یا کارشناسان مجرب کتابخانه مرکزی عضو این کمیته است.

ب- فرآیند داخلی کمیته یا فرآیند خود ترمیمی: در این فرآیند همواره رئیس و یا یک نفر از کارشناسان ارشد کتابخانه نمونه هر سال به صورت خودکار در سال بعد به عضویت کمیته درمی‌آید و رئیس کتابخانه منتخب ۴ سال قبل از کمیته خارج می‌شود. همچنین به پیشنهاد اعضای کمیته همواره دو نفر از مدیران یا کارشناسان فعال می‌توانند عضو این کمیته باشند.

معرفی اعضای حال حاضر کمیته

این کمیته یکی از معدود کمیته‌هایی است که در سالیان اخیر از دو بخش تشکیل شده یک کمیته اصلی و دو کارگروه فنی و مشورتی. در خصوص بررسی و امتیاز دهی بخش وب سایت، سازماندهی و دیجیتال سازی توسط کارگروه متخصص ارزیابی و نمره گذاری می‌شود.

اعضای کمیته اصلی: خانم‌ها نوشین فروزانی، فریبا حری و مزده اصفهانی، آقایان رسول محمدی و دکتر محمد مهدی خسرویان

اعضای کارگروه سازماندهی: خانم دکتر ملیحه درخوش و آقای سید جواد زرقانی

اعضای کارگروه ارزیابی وب سایت: خانم‌ها نسرين نباتی و آذین بهزادیان و آقایان یحیی غلامحسین کاشی و ماجد خلیل نژاد

اعضای کارگروه دیجیتال سازی: خانم‌ها دکتر ملیحه درخوش، نفیسه فلاحتی و مریم امینی

گزارش فعالیت سال جاری کمیته

هرساله قبل از ارسال فرم چندین جلسه جهت اعمال پیشنهادات و نظرات اعضای کمیته که در حین امتیازدهی سال گذشته نکاتی را یادداشت برداری نمودند برگزار می‌گردد تا پرسشنامه بروز و جدید تهیه گردد. امسال طبق روال مورخ ۱۴۰۲/۶/۲۹ نامه به معاونت‌های پژوهشی و روسای کتابخانه‌ها مبنی بر تکمیل پرسشنامه کتابخانه نمونه ارسال گردید. بازه ارزیابی از ۱۴۰۱/۷/۱ الی ۱۴۰۲/۶/۳۱ می‌باشد. پرسشنامه شامل بخش‌های ارزیابی وب سایت، سازمان و مدیریت، نیروی انسانی، مجموعه سازی، سازماندهی، ساختمان و تجهیزات، خدمات، کارگاه‌ها، دیجیتال سازی و خدمات از راه دور می‌باشد. در طی چندین جلسه پرونده کتابخانه‌های کاندیدا بررسی و ارزیابی گردید و نمره پرسشنامه لحاظ گردید. در خصوص بررسی و امتیاز دهی بخش وب سایت، سازماندهی و دیجیتال سازی توسط کارگروه متخصص ارزیابی و نمره گذاری شد. مورخ ۱۴۰۲/۸/۸ بازدید از کتابخانه دانشکدگان علوم انجام گردید و با توجه به بازدید، با فرض این که کتابخانه رتبه ۲ (کشاوری و منابع طبیعی) امتیاز کامل بازدید را کسب نماید، کتابخانه دانشکدگان علوم امتیاز بالاتری کسب خواهد کرد و در نهایت کتابخانه دانشکدگان علوم به عنوان کتابخانه نمونه سال ۱۴۰۲ معرفی گردید.

مزده اصفهانی - کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی - رییس کتابخانه دانشکده زبان و ادبیات خارجی - دبیر کمیته ارزیابی و بهبود مستمر شورای کتابخانه‌های دانشگاه تهران

انتصابات کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی

سرکار خانم مهندس آذین بهزادیان در آذرماه ۱۴۰۲ به سرپرستی اداره فناوری اطلاعات و تامین منابع علمی کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران منصوب شدند.

جناب آقای حمیدرضا رنجبر در آذرماه ۱۴۰۲ به معاونت اجرایی کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران منصوب شدند.

برای هر دو همکار گرامی مان آرزوی موفقیت داریم.

روزشمار نیمه آبان تا اسفند ۱۴۰۲ کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی

تاریخ	رویداد
۲۲ آبان	• مراسم نکوداشت آیت الله العظمی مرعشی نجفی با همکاری کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران در دانشکده الهیات و معارف اسلامی
۲۴ آبان	• برگزاری نمایشگاه غزه، فلسطین و رژیم صهیونیستی به مناسبت هفته کتاب در طبقه همکف کتابخانه مرکزی
۲۴ آبان	• بازدید رئیس کتابخانه مرکزی به همراه معاون سیاستگذاری منابع علمی و آقای مهندس کاشی به نمایندگی از کتابخانه مرکزی به مناسبت روز کتابدار به دو کتابخانه دانشکدگان علوم و فنی واقع در پردیس مرکزی
۲۹ آبان	• برگزاری سمینار علمی " معرفی و کاربرد یک الگوریتم فراابتکاری بر اساس تکرار آزمایشی و حل نقاط station " توسط آقای مهندس دادور در اتاق شورا
۳۰ آبان	• شماره اول دوره جدید خبرنامه داخلی کتابخانه مرکزی منتشر شد
۳۰ آبان	• برگزاری پویش زنجیره ی مطالعه به مناسبت هفته کتاب و کتابخوانی در طبقه همکف کتابخانه مرکزی
۱ آذر	• مراسم تجلیل از بازنشستگان دانشگاه تهران در تالار علامه امینی دانشگاه تهران
۴ آذر	• بازدید دانش آموزان دبیران دبیرستان دوره ی دوم متوسطه دخترانه نیاز شهر دلیجان از تالارهای نفیس و ایران شناسی کتابخانه مرکزی در راستای برنامه "ارتباط مدرسه و دانشگاه"
۱۳ آذر	• نخستین کنفرانس ملی حکمرانی دانش مینا؛ حکمرانی سرزمینی در تالار علامه امینی کتابخانه مرکزی
۱۴ آذر	• دومین جشنواره ملی " کاما؛ کتاب افراد معلول ایران" با حضور رئیس کتابخانه مرکزی در سازمان اسناد و کتابخانه ملی برگزار شد و آثار برگزیدگان اعضای دانشگاه تهران معرفی شدند
۱۸ آذر	• بازدید دانش آموزان دبیرستان پسرانه نمونه دولتی ابوتراب شهرستان قدس از تالارهای نفیس و ایران شناسی در راستای "ارتباط مدرسه و دانشگاه"
۱۹ آذر	• مراسم اختتامیه سی و دومین جشنواره پژوهش و فناوری دانشگاه تهران در تالار علامه امینی کتابخانه مرکزی
۱۹ آذر	• بازدید ۵ دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد بنیاد ایران شناسی از کتابخانه مرکزی
۲۱ آذر	• جلسه تودیع و معارفه رئیس حسابداری
۲۱ آذر	• بازدید دانش آموزان دبیران دبیرستان دخترانه غیردولتی دیبای حنان جهانشهر کرج از تالارهای نفیس و ایران شناسی کتابخانه مرکزی در راستای "ارتباط مدرسه و دانشگاه"
۲۱ آذر	• مراسم اختتامیه هفتمین جشنواره اندیشمندان و دانشمندان جوان در تالار علامه امینی کتابخانه مرکزی
۲۸ آذر	• همایش بین المللی مطالعات منطقه ای، سیاست آسیایی و همسایگی جمهوری اسلامی ایران در تالار علامه امینی کتابخانه مرکزی
۲ دی - ۶ دی	• بیستمین همایش ادبی سوختگان وصل در تالار ایرج افشار
۴ دی	• بازدید دانش آموزان دبیرستان پسرانه فجر قاهان از تالارهای نفیس و ایران شناسی کتابخانه مرکزی در راستای "ارتباط مدرسه و دانشگاه"
۵ دی	• مراسم رونمایی از سری ۴۰ گانه کتابهای ره نامه در تالار علامه امینی کتابخانه مرکزی

تاریخ	رویداد
۱۱ دی	<ul style="list-style-type: none"> • نخستین آیین اعطای تندیس دانشگاه تهران به نمادهای مقاومت در تالار علامه امینی کتابخانه مرکزی
۲۴ دی	<ul style="list-style-type: none"> • اولین دوره جامع آموزشی ویژه نخبگان کشوری در تالار علامه امینی
۲۶ دی	<ul style="list-style-type: none"> • دومین رویداد مدارس آینده در تالار علامه امینی
۲۶ دی - ۲۷ دی	<ul style="list-style-type: none"> • کارگاه هوشمند سازی و تحول دیجیتال در تالار افشار
۳۰ دی	<ul style="list-style-type: none"> • پیش نشست همایش مدیریت بحران در سالن تشریفات
۳۰ دی - ۱۴ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • امتحانات دانشجویان پردیس بین المللی کاسپین در کتابخانه مرکزی
۲ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • پنجاه و نهمین اجلاس معاونین پژوهش و فناوری کشور در تالارهای علامه امینی، افشار، شورا و سالن تشریفات
۳ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • کلاس کارگاهی نظارت و ارزیابی در تالارهای افشار و شورا
۵ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • رویداد پایان دوره بوت کمپ طراحی محصول در سالن شورا
۹ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • بازدید دانش آموزان دبیرستان دخترانه پردیس منطقه ۴ از تالارهای ایرانشناسی و نفیس
	<ul style="list-style-type: none"> • همایش سبک TBE در تالار علامه امینی
۱۲ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • سومین گردهمایی کارمندان همیار بنیاد حامیان دانشگاه تهران در تالار ایرج افشار
۱۴ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • هشتمین جشنواره تجلیل از کارمندان نمونه دانشگاه تهران در تالار علامه امینی
۱۸ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • گردهمایی ایثارگران در تالار علامه امینی
۲۴ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • همایش هشتمین کنفرانس مدیریت بحران و HSE در تالارهای علامه امینی، شورا، اقبال
۲۸ بهمن - ۳۰ بهمن	<ul style="list-style-type: none"> • لاهوری و البرز
	<ul style="list-style-type: none"> • اولین جشنواره فرهنگی دانشگاه در تالار علامه امینی
۱ اسفند	<ul style="list-style-type: none"> • آئین اعطای استاد ممتازی در تالار علامه امینی
۷ اسفند	<ul style="list-style-type: none"> • پنجمین همایش ملی دانشگاه اخلاق مدار با رویکرد مسئولیت اجتماعی در تالارهای علامه
۸ اسفند	<ul style="list-style-type: none"> • امینی، ایرج افشار، سالن شورا در طبقه همکف، سالن شورا در طبقه ۱-
	<ul style="list-style-type: none"> • سمینار هوش مصنوعی در تالار ایرج افشار
۱۰ اسفند	<ul style="list-style-type: none"> • گردهمایی همکاران کتابخانه مرکزی در تالار ایرج افشار
۱۲ اسفند	<ul style="list-style-type: none"> • همایش انجمن هوافضای ایران در تالارهای علامه امینی، ایرج افشار، سالن شورا
۱۵ اسفند - ۱۷ اسفند	

مدیر داخلی: ملیحه درخوش

همکاران این شماره:

دکتر فاطمه ثقفی - سمیرا گودرزی - علی لطفه - مژده اصفهانی - لیلا شمس بیدهندی
- سید جواد زرقانی - فرشیده کونانی

صفحه آرایی: ملیحه درخوش

هرگونه برداشت از مطالب مندرج در خبرنامه با ذکر ماخذ بلامانع است.

پست الکترونیکی: libpublic@ut.ac.ir

تلفن: ۰۲۱۶۱۱۱۲۷۸۵

دورنگار: ۰۲۱۶۶۴۹۵۳۸۸

کدپستی: ۱۴۱۷۶۱۴۴۱۱

صندوق پستی: ۶۵۷۵